

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 356.7:001.895

DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2025-1-8>

Іванова В. С.,

*аспірантка Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ

LEGAL REGULATION OF THE INNOVATION SPHERE IN THE CONTEXT OF WAR AND POST-WAR PERIOD

У статті досліджено особливості змін законодавчої бази, що регулює інноваційну сферу внаслідок повномасштабного вторгнення у 2022 році. Проаналізовані зміни у державній інноваційній політиці та її адаптацію до нових викликів та реалій воєнного стану. Особливу увагу приділено нормативно-правовим актам, спрямованими на зміну пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та визначено шляхи інноваційного розвитку країни у післявоєнний період.

Окрема увага у статті приділена впливу воєнних дій на інноваційну систему, а саме руйнування інфраструктури, скорочення рівня фінансування та падіння ВВП.

Так, у статті аналізується процес розвитку стартапів у важливих для країни напрямках в умовах війни, а саме у сфері оборонних технологій, дронів та систем безпеки. Проведені дослідження доводять, що навіть у воєнний період так само відбувається технологічний прогрес, який відіграє важливу роль у зміцненні національної безпеки та модернізації військово-промислового комплексу. Також, у роботі наведені приклади підприємств, які проводять новітні розробки в умовах воєнного стану.

Так, окрім впливу воєнних дій, також досліджується питання розвитку нових сфер в інноваційній сфері у післявоєнний період, а саме у сферах цифрових технологій, штучного інтелекту та імерсивних технологій. Одним із ключових аспектів відновлення країни після закінчення воєнних дій є активний розвиток інноваційних стартапів та наукових досліджень, що як результат виведе Україну на міжнародний рівень у сфері технологій та інновацій.

У роботі окрім аналізу ключових напрямків розвитку інновацій, досліджено питання державного управління в інноваційній сфері, зокрема проблеми, пов'язані з розпорошеністю повноважень між різними центральними органами виконавчої влади. Зазначено, що відсутність координації між органами може призвести до дублювання функцій та неефективної реалізації інноваційної політики у післявоєнний період.

Автор приходить до висновку, що незважаючи на виклики з якими стикнулася держава внаслідок повномасштабного вторгнення, правове регулювання не лише зуміло адаптуватися до поточних умов, а й закладає фундамент для подальшого розвитку у післявоєнний період. Такі зміни сприятимуть побудові України як інноваційної та технологічно-розвиненої країни, яка матиме змогу ефективно конкурувати на міжнародному ринку інновацій.

Ключові слова: державний вплив; інноваційна політика; цифрові технології; технологічний розвиток; законодавче регулювання.

The article examines the features of changes in the legislative framework regulating the innovation sector as a result of the full-scale invasion in 2022. It analyzes modifications in state innovation policy and its adaptation to new challenges and the realities of martial law. Particular attention is given to regulatory and legal acts aimed at shifting the priorities of innovation activities and outlining the pathways for the country's innovation development in the post-war period.

Special focus is placed on the impact of military actions on the innovation system, including infrastructure destruction, reduced funding, and GDP decline.

The article also analyzes the development of startups in strategically important areas during wartime, specifically in defense technologies, drones, and security systems. The research confirms that technological progress continues even during wartime, playing a crucial role in strengthening national security and modernizing the military-industrial complex. Additionally, the study provides examples of enterprises engaged in advanced technological developments under martial law conditions.

Beyond the direct impact of military actions, the article explores the potential growth of new innovation-driven sectors in the post-war period, particularly in digital technologies, artificial intelligence, and immersive technologies. One of the key aspects of the country's recovery after the end of hostilities is the active development of innovative startups and scientific research, which will ultimately elevate Ukraine to the international level in the field of technology and innovation.

In addition to analyzing key areas of innovation development, the article investigates issues related to state governance in the innovation sector, particularly the challenges arising from the fragmentation of responsibilities among different central executive bodies. It is noted that the lack of coordination between these institutions may lead to the duplication of functions and ineffective implementation of innovation policies in the post-war period.

The author concludes that despite the challenges faced by the state due to the full-scale invasion, legal regulation has not only managed to adapt to current conditions but has also laid the foundation for further development in the post-war period. These changes will contribute to establishing Ukraine as an innovative and technologically advanced country capable of effectively competing in the global innovation market.

Key words: *state influence, innovation policy, digital technologies, technological development, legislative regulation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Повномасштабне вторгнення у 2022 році спричинило суттєві зміни не лише у суспільних сферах життя людей, а також у сферах державного управління, що не оминуло й інноваційну сферу. Така ситуація створила необхідність змін у законодавчій базі, враховуючи поточну ситуацію та виклики, спричинені воєнними діями. Актуальність цього дослідження в першу чергу пов'язана із необхідністю аналізу поточного стану законодавства. Важливо оцінити як прийняті нормативно-правові акти сприяють стимулюють технологічний розвиток та впровадження інноваційних рішень.

Окрім цього, дане дослідження має і практичне значення для оцінки планів держави щодо впровадження інноваційної політики у післявоєнний період. Аналіз цих питань дозволить як Україні планує адаптуватися до нових умов та які заходи будуть реалізовуватися для трансформації та побудови інноваційного сектору за новими правилами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблеми функціонування інноваційної сфери в умовах воєнного стану та післявоєнного періоду окреслені в працях таких науковців як М. Грант, І. Химич, С.В. Захарін, І.С. Іщенко, О. Юрчак, М. Зозуляк. Високо оцінюючи зазначені дослідження провідних науковців щодо функціонування інноваційної сфери в умовах воєнного стану, варто зазначити, що питання

аналізу законодавчої бази щодо пріоритетних напрямів інноваційної діяльності у післявоєнний період залишається недостатньо вивченим та потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою наукового дослідження є аналіз законодавчого регулювання в інноваційній сфері внаслідок повномасштабного вторгнення, а також визначення перспективних напрямів інноваційної діяльності у післявоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році зумовило кардинальні зміни в усіх сферах життя людей. Воєнні дії не лише змінили звичний побут громадян, а також вплинули на управлінські процеси всередині держави. Держава почала адаптуватися та вчитися швидко реагувати на нові виклики, впроваджуючи зміни як в економічній так і в правовій сферах з метою гарантування стабільності, безпеки та ефективного функціонування державних та приватних інститутів. Поточна ситуація змусила змінити пріоритеті в державній політиці та адаптувати нормативно-правову базу до нових викликів, спричинених повномасштабним вторгненням на територію України.

Одним із напрямів державної політики, який зазнав змін внаслідок повномасштабного вторгнення стала інноваційна сфера. В умовах воєнного стану стала очевидною актуальність розробки нових технологій, що призвело до прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня» від 5 липня 2024 року № 787 (далі – Постанова 1) [1]. Від-

повідно до Постанови 1 були визначені такі середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності: технологічне оновлення та розвиток сфер національної безпеки і оборони;

- освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;

- освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;

- освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;

- впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;

- широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;

- розвиток сучасних інформаційних комунікацій, робототехніки [1].

Окрім цього, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності» [2] були внесені зміни до статті 4 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та визначено такі стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності:

- 1) технологічне оновлення та розвиток сфер національної безпеки і оборони;

- 2) освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;

- 3) освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;

- 4) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;

- 5) технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;

- 6) впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;

- 7) широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;

- 8) розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки [3].

Доцільно зазначити, що влітку 2022 року були проведені дослідження фахівцями Center 42 на підставі розробленої стратегії для індустрії 4.0, яке було зосереджене на визначенні головних напрямків розвитку інноваційних підприємств України в умовах воєнного стану [4].

Головною метою проведення зазначених досліджень є визначення ініціатив, які здатні підтримувати розвиток інноваційної сфери. За результатами досліджень встановлено, що з'являється все більша кількість інноваційних стартапів у відносно нових сферах. До таких прикладів варто віднести: «Drone.Ua» здійснює виробництво дронів; «Delfast» здійснює виробництво електробайків; «Ajax» здійснює виготовлення систем безпеки й датчиків для приміщень; «AMW Labs» здійснює виробництво ракет і дронів [5].

Окрім змін у правовому регулюванні, інноваційна сфера також зазначала значних трансформацій внаслідок воєнних дій, що підтверджується аналізом Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року (далі – Стратегія) [6].

Так, внаслідок воєнних дій було пошкоджено або зруйновано 1443 будівлі, що належать 177 науковим установам та закладам вищої освіти. Інженерна інфраструктура науководослідних установ також зазнала втрат: 188 інженерних споруд, включаючи лабораторні комплекси та експериментальні майданчики, були пошкоджені або зруйновані.

Окрім фізичних руйнувань знизився рівень інвестицій в інноваційну сферу, поглибилась довгострокова тенденція недостатнього інвестування в наукові дослідження та розробки, а також знизився реальний ВВП, особливо виробництво, яке впало на 37,4%.

Однак, правове підґрунтя у сфері інновацій не лише пристосовується до реалій воєнного стану, а й буде фундаментом для подальшого розвитку, а саме для повоєнного регулювання цієї галузі з урахуванням тих змін.

У згадуваній вище Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період

до 2030 року [6] окреслюються не лише проблеми з якими зіштовхнулося населення України у зв'язку з повномасштабним вторгненням, а також розписані стратегічні цілі, принципи, напрями та завдання державної політики для стимулювання цифрової трансформації, сприяння бізнесу й стартапам, а також розширення міжнародного партнерства у сфері технологій та інновацій. Відповідно до пріоритетних галузей належать: DefenseTech, MedTech, AI, EdTech, Agritech, GovTech, GreenTech, напівпровідникові технології, імерсивні технології, космічні технології, безпілотні технології та автономні системи, безпечний кіберпростір, Borderless Fluid Economy [7].

Здійснивши аналіз зазначеної Стратегії можна виділити такі конкретні дії для реалізації зазначених пріоритетних галузей:

– **DefenseTech** – «Розвиток штучного інтелекту та машинного навчання у сфері оборони прискорить технологічну революцію, забезпечуючи Збройні Сили новим обладнанням і можливостями. Кінцевою метою є створення автономних систем озброєння, здатних самостійно діяти в бойових умовах, і технологій для обробки великих обсягів даних».

– **MedTech** – «В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України сфера медичних технологій (MedTech), до якої належать медичні вироби, діагностика *in vitro*, цифрове здоров'я, стає однією з ключових технологій перемоги. До основних здобутків у медицини належить біонічна роборука, визнана одним із найкращих винаходів людства у 2022 році, додаток для смартфона на основі штучного інтелекту, що керує медичною інформацією пацієнта, аналізує показники здоров'я і може попереджати про можливі проблеми, пристрої, що уможливають дистанційно моніторити самопочуття пацієнтів і на ранній стадії діагностувати серцево-судинні захворювання, платформа для автоматичного моніторингу медичної літератури, біонічні протези».

– **AI** – «Розвиток штучного інтелекту та машинного навчання у сфері оборони задля автоматизованого захисту мережі, вдосконалення логістики, управління запасами та моніторинг даних у реальному часі».

– **EdTech** – «З метою створення сприятливих умов для розвитку освітніх технологій передба-

чається спрощення системи ліцензування загалом EdTech-бізнесу та IT-шкіл. Також передбачається сприяння захисту прав інтелектуальної власності на освітній продукт та Забезпечення доступу EdTech-бізнесу до інших інноваційних кластерів і наукових парків, особливо MedTech і DefenseTech-кластерів».

– **Agritech** – «Відновлення (рекреація) деградованих земель та малопродуктивних земель сільськогосподарського призначення. Мова йде про землі, що належали до деградованих, малопродуктивних, техногенно забруднених. Поглиблення переробки сільськогосподарської продукції з метою розробки перспектив у нових галузях, зокрема харчовій індустрії, виробництві кормів для тварин, біоенергетиці, фармацевтиці, будівельних матеріалах, парфумерії, легкій промисловості, захисті навколишнього природного середовища».

– **GovTech** – «Створення GovTech-інкубаторів, які дадуть змогу розробляти і тестувати інноваційні рішення для державних установ у спеціально створених тестових середовищах з реальними даними. Просування експорту успішних GovTech-рішень як джерела м'якої сили за допомогою посилення технологічного бренду України».

– **GreenTech** – «Запровадження програм грантової підтримки інноваційних проектів у сфері переробки сільськогосподарської сировини, методів сівозміни, агрохімікатів та засобів захисту рослин, використання відновлюваних джерел енергії».

– **Напівпровідникові технології** – «Запровадження режиму “відкритих дверей” для західних розробників для створення дослідницьких центрів в Україні, зокрема розроблення проекту закону, який передбачає створення сприятливих умов для роботи національних та іноземних науково-дослідних центрів».

– **Імерсивні технології** – «Забезпечення проведення перевірки та перегляду національних стандартів оцифрування та метаданих для забезпечення їх гармонізації з міжнародними та європейськими стандартами; забезпечення функціонування центру компетентності імерсивних технологій, який надаватиме дослідницьку, освітню та консультативну підтримку, сприятиме розробленню та впровадженню інноваційних технологічних рішень».

– **Космічні технології** – «Приведення законодавства України у сфері космічної діяльності у відповідність із законодавством ЄС, зокрема розроблення нової редакції Закону України “Про космічну діяльність”; розроблення Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України, спрямованої на підтримку передових технологій виробництва космічної техніки через вжиття відповідних заходів; удосконалення порядку формування державного замовлення на підготовку фахівців та кадрів для сфери космічної діяльності та вироблення механізму працевлаштування таких випускників».

– **Безпілотні технології та автономні системи** – «Розвиток систем генерування, накопичення та передачі енергії для військових потреб, включаючи безпілотні літальні апарати та роботизовані системи».

– **Безпечний кіберпростір** – «Розвиток штучного інтелекту у сфері оборони включає автоматизований захист мережі та моніторинг даних у реальному часі».

– **Borderless Fluid Economy** – «Проведення заходів щодо активного просування українських GovTech-рішень та експертизи для іноземних держав» [6].

Проаналізувавши Стратегію можна зробити висновок, що остання націлена на стимулювання технологічного розвитку та адаптацію нашої держави до викликів війни. Однак, розпорошеність повноважень між Міністерством цифрової трансформації України, який відповідає за «подання звіту про стан виконання операційного стану або проведення незалежного аудиту діяльності Українського фонду стартапів» або Міністерством економіки України, яке відповідає за «впровадження системи управління якістю для космічної промисловості з урахуванням вимог стандартів EN9100 та AS9100» не сприяє ефективній співпраці при реалізації Стратегії. Така розпорошеність може призвести до дублювання функцій або неузгодженості в діях представників різних міністерств. З метою ефективної реалізації плану дій, що передбачений у Стратегії доцільно покласти координаційні функції на один орган, а саме на Міністерство освіти

та науки України основним завданням якого є формування та реалізація державної політики у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності та інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій [7]. Такі дії допоможуть уникнути дублювання функцій та забезпечать успішну координації між відповідальними органами державної влади, що підвищить успіх реалізації Стратегії

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Результати наукового дослідження доводять, що повномасштабне вторгнення спричинило суттєві зміни в усіх сферах життя, що вплинуло як на економічну складову так і на правове регулювання. Держава була змушена оперативно реагувати на виклики, переглядаючи чинне законодавство та адаптуючи його до нових реалій. Однією з таких сфер, що зазнала значних змін стала інноваційна політика, яка почала змінюватися, підлаштовуючись під реалії. Так, воєнні дії стали каталізатором змін в інноваційній політиці, яка почала змінюватися у 2022 році і продовжує формуватися у новому векторі, під впливом поточних викликів та реалій.

Щодо перспективи подальших досліджень, то тут варто зазначити про два ключових аспекти. По-перше, важливо і надалі продовжувати дослідження нормативно-правових актів, що приймаються для регулювання інноваційних процесів. Такі дослідження будуть відображати дієвість нормативно-правових актів та їх відповідність міжнародним стандартам. Аналіз нормативної бази допоможе визначати чи дійсно правове підґрунтя є дієвим для залучення інвестицій та розвитку наукових досліджень.

По-друге, необхідно і надалі досліджувати питання органів державної влади, що володіють повноваженнями в інноваційній сфері та їхнє компетенційне навантаження. Питання відсутності чіткої координації між органами державної влади не є новим, однак досі є не вирішеним. Тому, доречним є вивчення питань оптимізації управлінської ланки у цій сфері задля підвищення ефективності державної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2024 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2024-%D0%BF#Text>
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності: Закон України від 21.12.2023р. № 3534-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2024, № 3, ст. 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3534-IX#Text>
3. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності: Закон України від 8 вересня 2011 року № 3715-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>
4. М. Грант Як Україні розвивати інноваційні виробництва у 2023 році? URL: <https://speka.media/yakukrayini-rozvivati-innovaciini-virobnictva-v-2023-roci-98d36p>
5. І. Химич Особливості інноваційної діяльності в Україні в умовах війни. Галицький економічний вісник. С. 142–150. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/84/1222.pdf>
6. Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2024р. № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80>
7. Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 р. № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text>